

NAVNKUNDIGE THYBOER

AF H. A. RIIS OLESEN

Henfarne Slægter - forglem dem ej,
i Arv de gav dig en ædel Gave!
Johs. V. Jensen.

Din egen Dag er kort - men Slægtens lang,
læg øret ydmygt til dens Rod forneden.
Jeppe Aakjær.

Det er værd at lægge Mærke til, at Egne, som ikke just ligger paa Alfarvej, ofte har fostret adskillige Personligheder indenfor Kulturlivets mange Omraader. I dette danner Thy absolut ingen Undtagelse, der er betydelige Kvinder og Mænd, som ved deres Dygtighed og rige Initiativ fik paabegyndt det Kulturarbejde, som vi i Dag bygger videre paa.

J. P. Jacobsen.

Naar dette Navn nævnes, tænker vi paa hans karakteristiske, situationsmættede Realitetsdigting, præget af den fine Lyriker og den flittige, grundige Videnskabsmand. Det lyriske var en Arv fra hans Mor, mens han fra Faderen arvede sin aandelige Dristighed og sin Myreflid - i hvert Fald, naar det gjaldt Ting, han interesserede sig for.

Faderen stammede fra Ræhr, hvor han var født 1813. I sine unge Dage var han Sømand, idet han sejlede med Skuder til England og Norge. Det maatte han opgive paa Grund af svigtende Helbred.

J. P. Jacobsen – siddende i Stolen – fotograferet sammen med sin Svoger, den senere meget kendte Købmand og Konsul N. C. Andersen, Thisted. Digteren er her ca. 20 Aar gammel.

Chresten Jacobsen saa ellers stærk ud, men det barske Sømandsliv var mere, end Konstitutionen kunde taale. Han forlod Søen for en Tid og giftede sig med Lærerdatteren fra Hundstrup, Benthe Marie Hundahl. De bosatte sig i Thisted, hvor Digteren J. P. Jacobsen fødtes 7. April 1847. Digterens Fødehem ses endnu i Skolestræde, og en Mindeplade fortæller dette til Efterslægten. Senere blev Hjemmet flyttet til Havnen, hvor Faderen lod opføre et 2-Etagers Hus. Her begyndte Chresten Jacobsen en Skibsprovianteringsforretning og løste Borgerskab som Grosserer. Efterhaanden som Forretningen oparbejdedes ved Flid og Dygtighed, kunde Chresten Jacobsen købe en Skonnert, der sejlede i Fragtfart, bl. a. til England. Baade han og hans Hustru deltog en Gang imellem i disse Farter, men Jens Peter var aldrig med. Desuden havde Chresten Jacobsen Aktier i en Del mindre Skibe. Det kunde derfor ikke undgaas, at han med Tiden blev en ret velhavende Mand uden derfor at blive Pengematador. Han var en Arbejds Mand, maaske noget paaholdende, hvad Penge angik. Det fik J. P. Jacobsen af og til at føle.

J. P. Jacobsen levede et rigt Barndomsliv, levende interesseret som han var for Naturens Rigdom. Ved Stranden samlede han Dyr og Planter og levede her i Fantasiens Verden - noget, man kan læse temmelig ubearbejdet i Niels Lyhnes Barndomshistorie. Sine første Kundskaber fik han i Herskinds

Forberedelsesskole, der i 1856 blev til Thisted Realskole - den første i sin Art her i Landet -, hvis Grundlægger var Professor N. V. Müller. J. P. Jacobsen udmærkede sig aldrig i Skolen, var altid i den nederste Halvdel i Klassen, men to Fag interesserede ham levende, nemlig Naturhistorie og Dansk. Derfor skrev han altid gode Stile, udarbejdet med stor Omhu. Thys Planteverden satte han sig grundigt ind i, idet han travede rundt i Enge, Skove og ved Søer, og selv om han kun havde faa Hjælpemidler, naaede han forbavsende Resultater. Naturhistoriens Videnskab blev for ham en Lidenskab. De første poetiske Forsøg findes fra Realskoletiden, men de er temmelig famlende og røber ikke noget digterisk Geni. Senere forsøger han sig som Dramatiker i "Kærlighed", Sørgespil i 6 Akter, hvilket ikke faldt meget bedre ud.

16 Aar gammel byder han Thisted Farvel for at læse til Student paa Brødrene Dahls Kursus i København. Det er stadig Naturhistorie, som har hans største Interesse, men han faar ogsaa Tid til at dyrke Digtergavens Muse. Et Stykke Tid endnu dyrkes disse to Interesser sideløbende, men ikke mange Aar efter vinder den sidste flot i Kapløbet. Han begyndte sin litterære Bane med at skrive et lille Ugeblad paa 8 Sider; "Kvas" kaldte han det, og heri findes en frodig Blanding af Poesi, Prosa og dramatisk Læsning. Bladet indstilledes paa Grund af Eksamenslæsning.

Forholdet til Anna Michelsen maa ogsaa nævnes her, fordi det fik afgørende Betydning for dem begge. Anna var Datter af Thisted-Lægen, C. F. Michelsen. J. P. Jacobsen og Anna var Barndomskammerater, gik ind og ud i hinandens Hjem. De var aandeligt beslægtede, poetisk begavede og begge drømmende Naturer. Da J. P. Jacobsen kom til København, fortsattes den kammeratlige Forbindelse, idet de skrev lange Breve til hinanden, hvori de drøftede mange forskellige Problemer, ikke mindst religiøse. Af og til sendte de hinanden Vers til gensidig Glæde.

I Efteraaret 1865 flyttede Familien til København, idet Læge Michelsen kort forinden var død. En stor Kreds af litterært interesserede unge samledes hver Onsdag Aften her i Hjemmet. En Aften blev det foreslaet, at enhver skulde skrive et Rim i Dialekt fra sin Hjemegn, og J. P. Jacobsen vandt en udsat Præmie med følgende Rim i Thybomaal:

Dæ vaa en Gaang en bitte Dreng
saa fied æpaa sin Krop,
han sow, saa snaar han kom i Seng
aa wovne sille op.

Han kund' drik' Mjælk i Ballivis
som nowen Tyerkall,
aa aalting aad han som en Gris,
aa hvad der nu ku fall.

Men hværjæn, der er gjæv aa raar,
den goer jo Guj i Wold,
aa dærfor bløw mi fied Baar
da i en Kowring kwold.

Snart var Nordsjællands Planteverden ham lige saa kendt som Thistedegnens. Det var hans Plan at tage Magisterkonferens i Naturhistorie. Desuden læste han i denne Periode en Bunke Litteratur. Anna glider i Baggrunden, deres religiøse Forskelle blev større og større. Noget egentlig Brud med Kristendommen kom det vel ikke til, men det kan karakteriseres ved en stadig Fjernelse fra hans Barndoms Tro. Brevene, som flittigt blev sendt til Hjemmet, blev efterhaanden præget af de nye Tanker, der sysselsatte J. P. Jacobsen. Broderen, William, øjnede dog hans langsomme Gliden bort fra Kristendommen og skriver et smukt, men broderligt formanende Brev til ham, om endelig ikke at slippe det, som er selve Livets Kærne.

Anna blev ulykkelig og tog sig deres Adskillelse nær, hun blev tungsindig, hvad der senere gik over til Sindsyge. Hun døde paa St. Hans i 1924. I Niels Lyhnes Mor har J. P. Jacobsen aftegnet hendes sjælfulde Portræt.

J. P. Jacobsen beskæftiger sig særlig i 60erne med Lyrikken. Kursusaarene 1863-67 bliver for ham Trængselsaar, hvor han grubler over sig selv og religiøse Spørgsmaal. Det gik ham daarligt med Hensyn til Studeringerne, idet han dumpede til Studentereksamen 1866, men han fortsatte dog Læsningen og opnaaede ogsaa Aaret efter en beskeden Eksamen.

Fra nu af kaster han sig over sine to Yndlingsbeskæftigelser, Botanikken og Poesien. Det var Jacobsens Mening at tage Magisterkonferens i Naturhistorie med Botanik som Speciale, men det naaede han ikke. Han blev af botanisk Forening sendt til Anholt og Bornholm for at optage en Fortegnelse over Øernes Planteverden, og i 1873 fik han Universitetets Guldmedalje for en Afhandling fra

Mosealgerne Smaaorganismer. Lyrikken samler sig især om: "Hvergt Sperring" og Digte, som var tænkt at skulle indgaa i Fortællingen: "En Cactus springer ud". I denne Periode er J. P. Jacobsen navnlig under Indflydelse af H. S. Vodskov, og sammen med flere Kammerater dannede de en litterær Klub. I Pan-Arabesken "Har du faret vild i dunkle Skove" tager J. P. Jacobsen Afsked med Romantikken for at indvi sig til "Kærlighedens Pan".

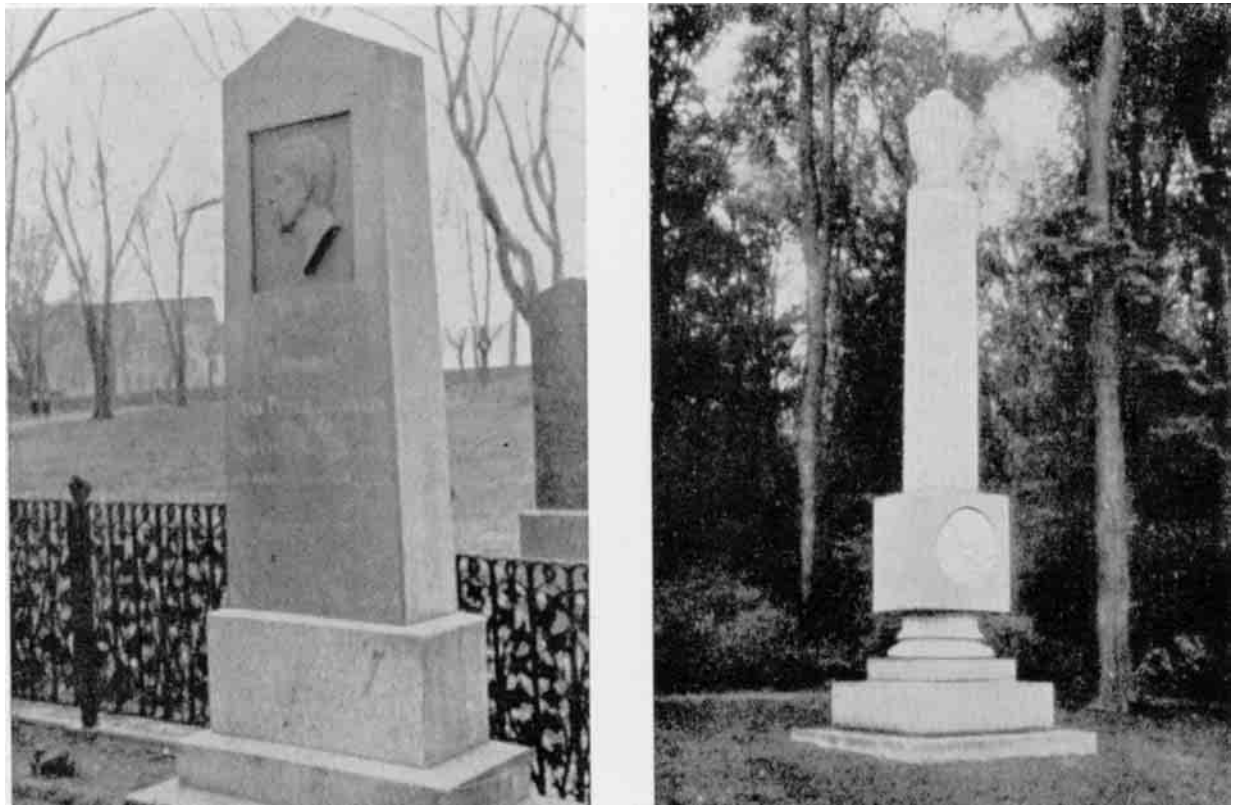
Aarene 1870-73 maa betegnes som J. P. Jacobsens lykkeligste, idet de er præget af en frodig Udvikling. Han træder frem for Offentligheden som Videnskabsmanden og faar ogsaa i disse Aar sit Navn slaaet fast som Digter. Allerede flere Aar i Forvejen havde J. P. Jacobsen studeret Darwins Arvelighedsteorier, og i 1872 følger Oversættelsen af "Arternes Oprindelse". Disse Tanker baner Vej for Naturalismens Idé hos ham. Det var ogsaa i disse Aar, at Jacobsen og Brandes blev Venner, beslægtede som de var i deres Livssyn. Dette Venskab aabnede for Jacobsen Adgangen til københavnske Kulturhjem. Med "Mogens" 1872 indledtes en ny Epoke - der betegner et Vendepunkt i dansk Litteratur - baade usædvanligt og besynderligt.

I Tillid til Fremtiden foretog J. P. Jacobsen i 1873 en Udenlandsrejse gennem Tyskland og Tyrol til Norditalien. Lykkelig var han over den skønne Natur, men pludselig formørkedes alt, idet han i Firenze en Morgen pludselig fik Blodstyrning. Saa var han klar over, hvor han skulde hen. Han rejste uafbrudt i flere Dage for at naa hjem til Thisted. Ved Hjemkomsten i Oktober 1873 gav Lægen kun ringe Haab for Fremtiden, men J. P. Jacobsens trofaste Mor plejede ham omhyggeligt, saa han fik endnu 11 Aar skænket. I Thisted afsluttede han sine store Oversættelsesarbejder af Darwin, og da han blev stærk nok dertil, rejste han til København for paa Det kgl. Bibliotek og senere paa Rigsarkivet at supplere og udvide sine Forstudier til "Marie Grubbe" - en vægtig historisk Roman, der udkom 1876. Det meste af Bogen blev skrevet i Thisted. Han spadserede lange Ture, studerede Nordentofts Lejebibliotek og skrev flittigt paa "Marie Grubbe". Han længtes meget efter København, efter sin Venner derovre og skrev flittigt til dem. I Aarene 1877-78 foretog J. P. Jacobsen to Udenlandsrejser for sit Helbreds Skyld, og det hjalp virkelig ogsaa en Tid. Han fik dog Tilbagefald 1878 og maatte forblive i Thisted, hvor han fik en storartet Pleje. Der blev indrettet en Stue til ham nedenunder, for at han kunde blive fri for Trapperne. Aandedrætsbesværighederne tog til. I 1880 afsluttede han Bogen "Niels Lyhne", hvor mange af Figurene stammer fra hans egen Barndom og flere Billeder stammer fra Thisted og nærmeste Omegn.

J. P. Jacobsen søgte Ministeriet om 2000 Kr. til Studieophold, men da det afsloges to Gange, ansøgte han om fast Digtergage, da han de sidste Aar kun havde haft ca. 2500 Kr. ialt at leve af. Dette blev ogsaa afslaaet, men man bevilgede ham een Gang for alle 1000 Kr. Dog lykkedes det i 1883 ved Venners Hjælp at faa Digtergage 1000 Kr. om Aaret, men da var han allerede dødsmerket. Aaret 1881 tilbringes i København, han blev stadig daarligere og skrev kun en enkelt Novelle "Pesten i Bergamo". I 1882 kom "Fru Fønns", en Afsked med Vennerne - og Livet!

*I et beskedent Hus, Skolestræde 8 i Thisted, fødtes
J. P. Jacobsen d. 7. April 1847.*

Til venstre. Paa Thisted gamle Kirkegaard hviler J. P. Jacobsen ved Siden af sine Forældre. Gravstensens Medaillon er fremstillet af en Ungdomsven, der var Amatørbilledhugger. Gravstedet, der Aaret igennem besøges af mange Turister, er ofte smykket med Blomsterbuketter.

Til højre. I Anledning af 75-Aaret for J. P. Jacobsens Fødsel indsamledes i 1922 ca. 14.000 Kr. til et Mindesmærke, som den 4. Oktober 1925 blev afsløret i Thisted Plantage. Sandstenssøjlen er tegnet af Arkitekt Kiørboe og hugget af Brd. Jensen, Thisted. Kalkrelieffet er udført af Billedhugger Jens Lind.

Sommeren 1883 tilbragte han sammen med gode Venner i Humlebæk, men J. P. Jacobsen kunde kun bevæge sig med Besvær. I 1884 rejser han tilbage til Thisted.

Til en Bekendt havde han sagt, at han rejste for ikke mer at vende tilbage, og det slog til. Han blev dog ved at være optimistisk og havde forskellige nye Arbejder, en ny historisk Roman og et Skuespil, men det blev kun til Udkast. Hosten tiltog, Smerterne i Brystet lod ham ikke i Ro hverken Dag eller Nat, og Søvnløsheden røvede mere og mere af hans Arbejdskraft. De, der saa ham i disse Aar, den sammensunkne Holdning, de hule Kinder og de lange, smalle Hænder, havde Møje med at tilbageholde deres Medynk. Men det taalte han ikke. Da han kom hjem til Thisted, var han meget medtaget, og to Værelser i Stueetagen blev gjort i Stand til ham. Tiden gik med Læsning, andet Arbejde anstrengte ham for meget. Han troede dog endnu paa den ene Lunge, men da Lægen kom til at røbe, at det ikke var stort bedre med den anden, mistede han totalt sin Modstandskraft. Til sidste kunde han hverken taale at gaa eller ligge ned, og han sov med Hovedet støttet til Armene paa et Bord. Kun en enkelt af hans Venner fra København, Maleren Axel Helsted, besøgte ham i disse trange Dage. Dog hørte man aldrig et bittert Ord. De sidste Dage led han forfærdeligt, men han kæmpede for at bevare sin Bevidsthed til det sidste. Han vilde ikke tage Morfin, men bad om et Glas Vin - rejste sig uden Hjælp og gik et Par Skridt, hvorefter han satte sig og udaandede kort Tid efter. Baade Moderen og Broderen var til Stede i Dødsøjeblikket, de havde plejet ham med rørende Omhu. Saa døde han Døden - den vanskelige Død -. Den 9. Maj 1885 blev han begravet under meget stor Deltagelse. Thisted By har gjort meget for at mindes deres berømte Søn ved Mindesmærket i Skoven, Pladerne paa Fødestedet og senere Bosted samt Mindestuerne paa Musæet.

Johan Skjoldborg.

Som J. P. Jacobsen blev den ukronede Digterkonge for Thy, saaledes er Johan Skjoldborg det for Han Herred. Hans Liv er et Eventyr om den fattige Vogterdreng, der kom paa Aktier, saa han kunde

Ungdomsbillede af Johan Skjoldborg.

studere. Han blev Lærer, Husmand og siden Folkets Digter. Han fødtes i Øsløs 1862 i Skippergade som Søn af Skomager Niels Skjoldborg. Slægten stammede - som jo Navnet naturligt angiver - fra Skjoldborg 7 km Syd for Thisted. Senere bosatte Slægten sig i Hannæs, hvor Bedstefaderen, Hans Mikkelsen Skjoldborg, var Tømrer. Faderen var en meget oplyst Mand, som var til stor Hjælp for mange paa Grund af sin praktiske Viden. Samtidig var han en ypperlig Fortæller, som sikkert har givet Sønnen adskilligt af det Stof, som er behandlet i hans Digtning om Hannæs. Moderen var mere stille og indadvendt, hun havde stor Sans for Poesi. Paa Mindestenen over Forældrene paa Øsløs Kirkegaard lod Johan Skjoldborg sætte flg. Linier:

Ak, Mor, hvad var vel Sønnens Sange?
Kun Blomster paa din Grav.
Men Kærligheden i mit Hjerte,
den blomstrer aldrig af.

I sin Hjemstavnsang: "A howe godt mi bette Ti" - forøvrigt noget af det smukkeste, han har skrevet - hyldes den særprægede Natur, der omgiver Øsløs og Vesløs Vejler - i skønne, velvalgte Ord i uforfalsket Dialekt. Man ser hans vedvarende Kærlighed til sin Hjemegn, sit Hjem og sine Barndomskammerater. Denne Sang, der nu bliver sunget overalt, har gjort Digterens Hjemegn kendt over hele Landet.

Faderen ejede tillige en Husmandslod paa en Tønde Land. Skønt jævn Almuesmand besad han dog megen Kendskab til adskilligt, bl. a. kendte han Søren Kirkegaard og kunde citere Dele af hans Værker. Her i Hjemmet mødtes rig og fattig, høj og lav, og alt, hvad han kunde pumpe ud af dem af Kundskaber, gjorde han. Sønnen Johan skulde studere - ja, men hvordan? - i hine Tider var det en yderst vanskelig Sag. Han fik nu den lyse Idé at sætte ham paa Aktier og gik rundt til Præst, Degn og Gaardmænd, og det lykkedes virkelig paa denne praktiske Maade at faa fremskaffet 3000 Kr., og saa var Vejen til Ranum Seminarium aaben. Her fik særlig Historielæreren, Teologen A. S. Levinsen, Betydning for ham. Paa en af Turene hjem til Øsløs havde Skjoldborg nær sat Livet til, idet han og to Kammerater blev overrasket af en stærk Snestorm paa Vejen over Vejlerne. Stormen og Snefoget tiltog i Styrke og til sidst maatte de sætte sig udmattede ned. De kunde let have frosset ihjel, men pludselig saa de et Lysskær, og det viste sig at være hos Ingeniør Stevens, Bygholm Vejle. Her blev de forkomne gæstfrit modtaget og overnattede der.

Efter Eksamen 1881 havde Skjoldborg et Par smaa Vikariater, indtil han ansattes som Hjælpelærer i Kollerup. Her var han til 1889, da han blev kaldet til Enelærer i Koldmose Skole i Tranum Sogn. En af hans Elever har fortalt, at de altid begyndte Dagen med, at Skjoldborg og hans Kone kom ind - maaske ikke altid lige præcist - Skjoldborg altid smukt klædt - Fruen i sort med et lyst Forklæde. De stod ved Katederet, Fruen med sin Arm paa Skjoldborgs Skulder. Efter at have sunget en Salme, bekendtes Troen, og Fadervor blev bedt, hvorefter de sang endnu en Salme. Skjoldborg var en ypperlig Lærer, der havde faaet Fortællergaven betroet. Men han kunde ikke forlige sig med Bibelshistorie og Katekismen, dem afskaffede han ret og slet! Derved kom han i Strid med Biskoppen og Omegnens Beboere. Til sit Forsvar anførte han, at han lod Børnene læse i det nye Testamente om Jesu Liv. Han var i det hele taget stærkt grebet af de grundtvig-koldske Skoletanker, og følte sig stærkt knyttet til Frimenighedspræsten, Søren Anker Møller.

Skjoldborg kunde ikke lide Kortspil. Hver Gang han var i et Selskab, hvor der blev spillet Kort, begyndte han at fortælle for de enkelte, der ikke spillede, og han fortalte altid saa levende og interessant, at den ene efter den anden lagde Kortene fra sig for at høre efter. Til sidst var der ingen, som spillede Kort, men saa var Hensigten ogsaa naaet. Skjoldborg udrettede meget i Sognet - ikke blot for den opvoksende Slægt, men ved flittige Besøg i Hjemmene gjorde han sig nyttig og dermed ogsaa afholdt. Disse Aar i Koldmose Skole blev hans Udviklingsaar som Digter. En inspirerende

Kraft var hans Kone, der var 26 Aar ældre end han. Hun, der var uddannet som Lærerinde, havde megen Myndighed og var en rig Personlighed.

Efter et Aarskursus i København i Slutningen af Halvfemserne modnedes hans Kald til at ville være Digter. Han sad i Marstalsgade og længtes hjem efter de store Vidder, da et Træk af Fugle fløj forbi, og han satte sig hen og skrev Husmandssangen, der senere blev Folkets Eje. Husmændenes trange Kaar havde vakt hans Medfølelse, og han gik ud i Kampen med aaben Pande for at forbedre deres Kaar, og naar denne Stand har faaet en Rejsning baade materielt og aandeligt, saa skyldes det ikke mindst Johan Skjoldborg.

I 1896 udgav han Bogen "En Stridsmand", hvis Indledningsdigt nu er kendt af alle:

Du Husmand, som ørker den stridige Jord
og vover din Arm og din Bringe,
som drager Kulturens det første Spor
med Plovjernets sølvblanke Klinge,
mer Ridder du er med din barkede Haand
end mange, der pyntes med Stjerner og Baand
og tripper paa bonede Gulve.

Skjoldborg var blevet Husmændenes Digter. Han opgav 1902 Lærervirksomheden og helligede sig helt og holdent sin Digter- og Foredragsvirksomhed. Husmændene skænkede Johan Skjoldborg som en Taknemmelighedsgave et Husmandsbrug paa Dynæs ved Silkeborg. Her oplevede Skjoldborg fagre Dage, og han udfoldede saa stor Gæstfrihed, at han maatte opgive Bruget, og han flyttede derpaa til Dragør. Senere - i 1918 - flyttede han til Løgstør, hvor Husmændene skænkede ham en Æresbolig. Herfra var der vid Udsigt til Barndomsegnen i Hannæs. Hans Liv var uroligt, thi bestandig var han paa Farten til folkelige Møder, ikke blot i Danmark, men ogsaa i Amerika, Skandinavien, Tyskland og Italien.

Det var saa afgjort Bogen "En Stridsmand", der gjorde hans Navn kendt og skattet. Senere fulgte "Kragehuset" (1899), igen en Husmandsskildring af høj kunstnerisk Værdi. Dernæst rækker han Haanden til Herregaardenes Lønarbejdere i Bogen "Gyldholm" (1902) og medvirker til deres forbedrede Kaar. Han havde forklædt som Daglejer gjort sine Iagttagelser, der var Forudsætningen for Bogens Tilblivelse. Senere fremkommer "Nye Mænd" (1917), en Kamp for Bevarelse af Hjemliv og Personlighedsliv, "Præsten i Løgum" (1921-22) og adskillige andre. Af Skuespil er "Mikkel Larsens Dreng" (1914) vel mest kendt og af Digte Samlingen "Dynæs Digte" (1915). Selv har han nedskrevet sine Erindringer i "Min Mindebog" I og II (1934-35).

Skjoldborg mistede sin Kone i 1900 og giftede sig 2. Gang 1902 med Louise Abenth. Skjoldborg døde 1936, og man kan sige, at han ved sin lyse Tro paa Mennesket formaaede at rejse Befolkningslag til Tro paa Livet og Fremtiden. Skjoldborg lægger i sin Digtning Vægt paa de indre menneskelige Problemer.

Kristen Kold.

Naar Thylands berømte Sønner skal nævnes, bør Kristen Kolds Navn ikke forglemmes, thi han viede sine rige Evner og store Initiativ til Fædrelandet. Maaske lidt tung og kantet i sit Væsen, nuvel, men dog en helstøbt Personlighed, der var Talsmand for det folkelige Frihedsideal paa det pædagogiske Omraade. Hans Indsats i Skole og Højskole har haft den mest vidtrækkende Betydning - og hvorfor? - Ja, det maa vi tale nærmere om. Først hans Biografi.

Kristen Mikkelsen Kold fødtes i Thisted 29. Marts 1816 som Søn af Skomager Mikkel Kristensen Kold (født 1790) og dennes Hustru Marie Kristensdatter Jannerup. Han havde 5 Søskende, en Broder og 4 Søstre, alle yngre end han. Hjemmet, der var beliggende i Strømgade, har desværre maattet vige for en Udvidelse af Scenen ved "Hotel Aalborg". Det var hyggeligt med lavloftede Stuer og et stort Loft, hvor Børnene var ængstelige for at komme op efter Mørkets Frembrud, fordi de mente det "spøgede". Forældrene selv troede hemmeligt paa Nissers

Tilstedeværelse og satte et Fad Grød paa Loftet Juleaften, men iøvrigt paastod Moderen overfor Børnene, at hun ikke troede paa Spøgelseshistorier, Hekseri og onde Aanders Spil. Kristen blev ellers fyldt med Spøgelseshistorier og Eventyr hos Murer Jens Kløv, der boede overfor. Men Moderen fortalte ogsaa mange smukke Historier for Børnene, og Kold har senere sagt, at han fra disse Aar fik en Tro paa Ordets Magt. Moderen var høj med lange, skarpe Ansigtstræk, hun var glimrende Opdrager af Børnene. Naar hun havde revset dem, samlede hun dem og fortalte en Historie for at faa deres Tanker ind paa en god Vej. I 10 Aar havde hun tjent hos Amtsprøbst Carstensen, der var Sognepræst i Thisted, men siden fik hun megen Forkærlighed for Kapellanen, Hans Agerbæk, hvis varme, inderlige Forkyndelse greb hende stærkt.

Christen Kold var i Paaklædning og Fremtræden yderst beskedent, men Ansigtet vidner om Intelligens og Viljekraft.

Faderen var en forstandig Mand, flittig og meget nøjsom. Han arbejdede sig efterhaanden frem til en hel Del Velstand. Man fortæller bl. a., at han havde Kobbergryder staaende under Sengen - en for hvert Barn - og i disse Gryder lagde han efterhaanden Penge til Uddannelse og Medgift. Da Kold senere kom paa Seminarium, tog Faderen Gryden frem under megen Højtidelighed og optalte 400 Rigsdaler - en stor Sum i hine Tider. Faderen var saa nøjsom, at han ikke knappede Frakken, naar han var ude, for at undgaa at slide paa Knaphullerne. Kristen Kold arvede Moderens følsomme og dybe Personlighed og Faderens Flid, Nøjsomhed og Viljestyrke.

Da han ikke havde Lyst til Skomagerstolen, blev han Omgangslærer i Faartoft - kun 13-14 Aar gammel, men han forstod at tage sine jævnaldrende ved sin modne og forstandige Optræden. Nu var Livsbanen klar. Drengen skulde være Lærer. I 1831 blev han Huslærer paa Konstrup hos Proprietær Lillelund. Her var han i 3 Aar. Ikke alene tog han sig af Børnenes Undervisning og Opdragelse, men han fik ogsaa Tid til at underholde Tjenestefolkene ved Fortællinger, Deklamationer og Skuespil. - Derefter kommer han 18 Aar gammel paa Snedsted Seminarium. Her møder han sin Skæbne. Under et Ferieophold i Salling hørte han Lægprædikant Peter Larsen Skræppenborg, og hans Tale om Guds Kærlighed gav Kold et helt nyt Livssyn, saa han ikke kunde tie med det til andre - heller ikke til sin Veninde, den kønne Jordmoderdatter Else Henriksen. Den livsglade Pige vilde ikke høre Tale om Kristen Kolds nye Tanker, det var Sværmeri i hendes Øren, saa selv om de begge nødige vilde det, tog de grædende Afsked med hinanden. Kold har senere fortalt, hvor smerteligt det var, men saa Guds Styrelse heri. Else blev senere gift, men Ægteskabet var ulykkeligt, og hun tog sig til sidst af Dage.

Paa Seminariet lærte Kold Seminarielæreren Algreen at kende som en stor Personlighed udstyret med rige aandelige Evner. De var begge grebet af Kristendommens stærke Tale om Kærlighed og holdt flere gudelige Forsamlinger i Snedsted. I 1836 fik Kold en smuk Eksamen og rejste derpaa til Mors, hvor han fik Plads som Huslærer hos Provst Chr. Sørensen, Solbjerg. Da Provsten saa med Velvilje paa de gudelige Forsamlinger, afholdtes der flere i Præstegaarden. Disse Møder gav Anledning til bitre Angreb fra Lærer Henrichsen, Flade, i "Thisted Avis". Det skabte stort Røre paa Mors, og Følgen blev, at Kold ikke fik et Embede i Øster Jølby, som han søgte. - I Foraaret 1838 forlod Kold Mors for at være Huslærer i Forballum, Sønderjylland. Her lægger han Mærke til de store Vanskeligheder, Børnene (især hans "ejneste" Maren) har med at læse udenad, og han lægger derpaa Lærebogen til Side og stryger mange af Lektierne, saaledes at Hovedvægten lægges paa Fortællingen i Bibelhistorie og Historie. Det medførte Strid med Øvrigheden, og træt af Strid og Uro drog Kold udenlands. Det maa dog tilføjes, at hans frie Synspunkter havde sin gavnlige Indflydelse i den ellers saa dødkedelige Undervisningsmaade med Terperi og megen Udenadslæren. Beboerne vilde gerne have beholdt ham, men da der tilbød sig en Lejlighed til en Rejse, tog han imod den. Det var med Pastor Hass, der blev udsendt til Syrien som Missionær. Han skulde dels

være Tjener og dels Huslærer for Børnene. Kold udvikledes meget gennem de 5 Aars Ophold i Udlandet, og Hjemturen foretog han til Fods med alle sine Ejendele paa en lille Kærre. For anden Gang i sit Liv skulde han skuffes i sin Kærlighed. Hans "ejneste Maren", til hvem han havde skrevet adskillige Digte, gennemaandet af den fineste Kærlighed, fandt han gift med en anden. Det gjorde ham meget ondt. Men disse Modgangsaaer modnede ham til den Livsopgave, der nu begyndte. Han fik ved Grundtvigs og Venners Hjælp samlet en Del Penge ind, for hvilket han købte en Bygning i Ryslinge, som han lod indrette til Højskole. Det var i 1851, og han begyndte med 14-15 Karle, men Tallet steg hurtigt, og Lokalerne blev for smaa. I 1853 flyttedes Højskolen til Dalby og 1862 til Dalum ved Odense.

Det var Kolds Mening at oprette disse Højskoler for at give Ungdommen den Kundskabsmængde, den tørstede efter, gennem friere Undervisning ved Tale, Foredrag og Sange. Selv havde han Timer hver Dag, og Kolds Personlighed var saa stor, at han kunde fængsle sine Tilhørere i flere Timer. Han er dermed blevet Grundlæggeren af Højskolens Idé udført i Praksis, og er dermed blevet et lysende Forbillede for Eftertidens Højskoler. Men Kold havde ogsaa den Evne at kunne tale med de Unge og give dem et klart Svar paa deres Spørgsmaal. Han grundlagde ogsaa en Børneskole i Tilslutning til sin Højskole og er saaledes blevet Foregangsmand for Friskolens Idé.

Kold blev gift, da han var 50 Aar, med en tidligere Højskoleelev, Kirstine Jacobsen. Men Ægteskabets Lykke var kort. Allerede da Kold var 54 Aar - 6. April 1870 - døde han efter længere Tids Skrøbelighed. Omkring Dødslejet stod hans grædende Hustru og deres to Smaapiger. Han udtalte: Jeg er glad for at gaa herfra. Naar vi kommer derop, ser vi klarere, alt ses kun her som i et Spejl -!

Jordefærden blev en gribende Højtidelighed med en enestaaende stor Deltagelse fra alle Landets Egne - et Bevis paa den store Plads, Kold allerede da havde vundet i Folkets Hjerter. Efterslægten har i Ryslinge, Dalby og Dalum rejst smukke Mindestene for Kristen Kold. Ogsaa Thisted har nu langt om længe rejst en dejlig Mindesten for Højskolemanden, Filosofen og Læreren Kristen Kold paa en af de smukkeste Pladser i Byen - overfor det skønne Bibliotek. Thy har Grund til være stolt af Kold for det banebrydende Arbejde han udførte paa Kristendommens evige Grundlag.

De tre foregaaende Skikkelser er sikkert velkendt for de fleste, men mindre kendt er maaske

Malthe Conrad Bruun.

Malthe Conrad Bruun blev paa Grund af politiske Skriverier landsforvist. Under sit Ophold i Frankrig skabte han sig et Navn blandt Verdens førende Geografer.

Denne Mand har skabt sig et Navn af Verdensformat i Geografernes Rækker, men naar saa faa kender hans Livshistorie, kommer det af, at hans Navn har levet i Skyggen af en Landsforvisning, som republikanske Idéer skaffede ham. Det fortjener at blive æret og agtet, fordi han i Udlandet ofrede alt til Gavn for sit Fædreland.

Malthe Conrad Bruun fødtes i Thisted den 12. August 1775 som Søn af Amtsforvalter Adolph Christian Bruun. Da Faderen paa Grund af Svagelighed trak sig tilbage fra sit Embede 1783, købte han Herregaarden "Ulstrup" i Hundborg Sogn, som senere blev overtaget af en Søn. - Malthe Conrad var en opvakt Dreng, der allerede som 15-aarig tog Studentereksamen med Udmærkelse. Hans Studieaar i København røbede hurtigt hans varmblodede Natur. Faderen ønskede, han skulde studere Teologi, og han fulgte ogsaa en Del Forelæsninger, men paavirket af de voltaireske Tanker afbrød han dette Studium og tog fat paa Juraen. Heller ikke dette passede hans urolige Natur, og begejstret ved de revolutionerende Idéer fra Frankrig begyndte han Udgivelsen af Artikler, Pjecer og Digte i Revolutionens Aand - baaret frem af

Troen paa Frihedens og Ligeberettigelsens Sejr over det reaktionære. Danmark stod i Sandhed ogsaa tilbage i mange Henseender, men i Ungdommens Overmod vilde M. C. Bruun have det

forandret paa een Gang og lige med det samme. Han vilde være Digter og gennem sin Digtning overbevise det danske Folk om de nye Idéer og deres Rigtighed. Men det var smaat med Tilhængerne, dertil var hans Idéer for vidtgaaende, men blandt de unge Forfattere blev han snart afholdt for sin glødende Begejstring og krasse Vid. Kun 19 Aar gammel udgiver han et selvstændigt Blad "Vækkeren", som imidlertid maatte inddrages, fordi det førte et udæskende Sprog, og Forfatteren idømtes en Bøde paa 20 Rdl., som dog ved Venners Hjælp blev indbetalt til Statskassen. Et Par enkelte Strofer af "Aristokratisk Selskabssang" skal nævnes:

Kan Retten tolkes med bedre Fynd,
end naar man tolker den med Kanoner,
og tør vel nogen kalde det for Synd,
hvad Konger gør for at vinde Troner.

Denne Sang blev et af Momenterne for hans Landsforvisning, idet den blev optrykt i "Aristokraternes Katekismus" (April 1796). Senere udgiver han endnu et Ugeblad "Patrioten", hvori Samfundsforholdene i Danmark kritiseres. Bruuns voldsomme Artikler og Skrifter skaffede ham mange Processer, og Højdepunktet blev naaet i 1796 med "Aristokraternes Katekismus2, som bevirkede, at Regeringen landsforviste ham. Efter at have skjult sig i et hult Træ ved "Springforbi", hvor en Ven bragte ham Mad, flygtede han til Hveen. Forældrene i Thisted var ulykkelige over hans Adfærd, men man maa jo betænke hans pure Ungdom. Af Breve, som findes paa Universitetsbiblioteket, og andre, som venligst er mig udlaant af en Slægtning, Kommandørkaptajn Malthe-Bruun, Taarbæk, fremgaar det, at de har taget sig Sagen meget nær og formaner Sønnen til Sindighed og Betænkksomhed. En Bror blev sendt til København for at undersøge Sagen nærmere. Paa Hveen udgiver Maithe Conrad Bruun sin Bog "Poetiske Forsøg I", men keder sig iøvrigt herovre. Senere kommer han til Danmark igen - taget til Naade, men efter Udgivelsen af "Poetiske Forsøg II" indvikler han sig i Stridigheder med Regeringen, fordi han i bitre Vendinger bebrejder den en Uretfærdighed i en Afskedssag. Han skriver bl. a.: "Den Regering, som bruger Magt for at undertrykke andres Tanker, handler imod Guds Indretning, og den opfordrer til Opstand".

Saa var M. C. Bruuns Dage talt, og atter flygtede han til Sverrig. Den 19. Dec. 1800 afgav Højesteret Kendelse om hans Landsforvisning. Men ogsaa Sverrig bortviste ham, idet man regnede hans Tilstedeværelse for "farlig for den offentlige Sikkerhed". Over Tyskland drog han til Paris, hvor han i Løbet af faa Aar skabte sig et stort Navn, fordi han sammen med Mentelle udgav Frankrigs første matematiske, fysiske og, politiske Geografi. Man fortæller, at Napoleon ofte sad i de lange Nattetimer og studerede Malthe Bruuns Geografi.

Malthe Bruun stod altid i nøje Kontakt med sit Hjem i Thy, og han var meget interesseret i, hvorledes alt stod til paa "Ulstrup". Som Aarene gik blev hans Ønske stærkt om Ophævelsen af Landsforvisningen, og det blev opfyldt d. 18. Jan. 1826. Det var da hans Plan at rejse til Thy og København, men pludselig rantes han af en Lammelse, der tilsidst gjorde Ende paa hans Liv. Han døde d. 14. Dec. 1826 - kun 51 Aar gl. Ved Begravelsen udtalte Hovedsekretæren i det geografiske Selskab bl. a.: "Han var paa een Gang Danmarks og Frankrigs Stolthed".

Jørgen Friis.

Thisted havde i næsten 200 Aar en Latinskole (1549-1739), og en af dens berømteste Elever maa sikkert være Digterpræsten Jørgen Friis. Han fødtes i Thisted 3. Jan 1684. Faderen var i en Aarrække Tolder i Byen. Efter at have gennemgaaet Latinskolen, tog han Studentereksamen fra Aalborg og rejste derfra til København for at studere Theologi. Efter endt Eksamen fungerede han en Tid som Handelsbetjent under den store nordiske Krig, men i 1719 kaldtes han til Helsingø. Der menes, at følgende vittige Verslinier gav ham Stillingen:

Hjælp, naadigste Monark, nu gælder det at rime,
lad Lykken træffe mig, thi nu i denne Time

er død i Helsinge en Præst, som kaldes Griis,
gør Verset rimeligt, saa hjælpes Jørgen Friis.

Allerede en Del Aar tidligere - antagelig omkr. 1715 - var Friis begyndt at skrive; fra Københavnstiden stammer saaledes 5 latinske Disputatser, hvoraf den ene - om Almuens Overtro - indtager en Særstilling i Datidens Litteratur. Han var blandt den Skare af Hofpoeter, der kappedes om at hædre Kongehuset. Wiborg skriver om ham: "Han er en overmaade net og utvungen Digter, endskønt hans Vers ikke smager af megen Forfarenhed i de gamle historiske Sager". Præstegaarden i Helsinge blev helt igennem præget af hans bramfri Rimerier, idet han lod indsætte Indskrifter over hver Dør med vittigt Indhold. Datidens fremtrædende Personligheder yndede hans Vers og bad Friis ved højtidelige Lejligheder være Forfatter til Sange til Festerne, selv Kongen bad ham skrive Vers over Slottets Døre.

Friis havde en god Iagttagelsesevne, og talrige er de Digte, som er udsprunget heraf. Sønnen, Peder Friis, udgav efter Faderens Død en Samling Digte, hvor man bemærker adskillige smukke Hyldestdigte til Kongen, men blandt de betydeligste maa nævnes: De svenske Indgang, Fremgang og Udgang af Norge 1716. Litteraturforskeren Rahbek fastslaar, at dette Digt utvivlsomt giver ham hans ypperste Adkomst til Digternavnet.

Det stolteste Mindesmærke har Friis rejst sig i sine smukke Indskrifter paa Fr. IV's Rytterskoler, der blev opført 1721. - Hans thylandske Afstamning mærkes kun lidt i den af Sønnen udgivne Poesisamling, men sikkert er det, at Friis ved mange Lejligheder med Stolthed fortalte om Thy og vor Egns Fordele frem for andre Egne. I et af Digtene behandler han den berømte Thybo-Ost.

Fra Thyboe Folk blev skicket Bud,
for Lands-Mandskab jeg vilde
som snarest see at faa ham ud
til smukke Folk og snilde.
Gak derfor, gak du Thybonit,
du Vester-Jyllands Grøde,
du est kun slæt i din Habbit
at regne mod den Røde
og vidt berømte Engelsk-Mand.

Jørgen Friis døde i 1740, kun 56 Aar gammel. Han var en ædel Mand, der talte og skrev pure Dansk i en Tid, hvor det regnedes for "fint" at smykke Sproget med Fremmedord.

Anders Kjeldsøn Thyboe.

En af de første Thyboere, som i Datiden var kendt for sine ret dygtige, litterære Arbejder er Præsten Anders Kjeldsøn Thyboe. Desværre foreligger der kun faa Oplysninger fra hans tidligste Aar. Faderen, Kjeld Nielsen var Sognepræst i Ræhr 1555-97. Sønnen gik en kort Tid paa Latinskolen i Thisted, men fortsatte derefter Studierne paa Viborg Latinskole, hvorfra han tog Studentereksamen. Efter at have tilendebragt sit teologiske Studium ansattes han 1595 som Hører ved Bergens lærde Skole, i hvilket Embede han forblev til Aaret 1601. Da kaldedes han til Sognepræst for Hinderaae og Stjernesøe i Christianssand Stift.

Han arbejdede i særlig Grad, hvad der iøvrigt rimer med Tidens Aand, med bibelske Studier i Forhold til Komædien. Aaret 1618 udgiver han "Absalon", en Komædie om dennes Oprør mod David, trykt i København af Salomon Sartorio. Skuespillet er af Forfatteren dediceret Kansleren Christian Friis til Kragerup og dennes Hustru Barbara Wittrop. Dedicationen, der efter den Tids Mønster tillige gælder som Fortale, bestaar af ikke mindre end 22 Blade (Bogen er ialt paa 92 Blade) og heri gennemgaar Anders Kjeldsøn vidtløftig alle de mange Lærdomme, man kan hente af denne Bogs Læsning. Bl. a. siger han i Slutningen: Saadanne og mange andre Lærdomme findes udi

denne Historie, hvilken jeg comoedievis forlyste og røre Menneskenes Affekter, men ogsaa hænge bedre udi Huen end anden slet Tale.

Stykket bestaar af 5 Akter og har 17 Personer, foruden Prologus, Epilogus og to Kor. Efter Prologus, der beskriver Komediens Indhold, træder Absalon frem og fremfører en Tale med mange Ordsprog:

Hu er halv Drøm, kund' vi forstaa.
Vor daglige Tanker komm' os paa
i Søvn der vi monn' være.
Jæger om Dyr og Rytter' om Krig,
en Ærgærrig om et Kongerig'
kan nok Natten fortære.
Jomfruer med Pen', prydelig Smyk',
Slemmer mod Vin, kostelig Drik'
i Drømme sig besvære.

Saa kom vor Tank' i Søvnne frem.
Vi have ej Ro, ej Rast for dem,
tilfreds maa vi ej være -,
Riger og Vælde
i hvad, der gælder,
vi pønse paa.
Israels Krone og Kongelig Trone
er vor Attraa.

Senere siger Absalon igen:

Frisk uforsagt vill' holde Fod,
Lykken er den dristige god.
Ræd Mand plejer ej Frier at faae.
Hvo ej søger, han intet naa.
En Hasenknop i Hjert' og Skjold
fanger lidet i Haand og Vold.
Jo arger Skalk, jo bedre Lykk',
jo krummer Træ, des bedre Krykk'.

Foruden denne Komædie har Anders Kjeldsøn Thyboe skrevet et Par Skrifter, der er tilgængelige paa Det kgl. Bibliothek i København: Sjælens Læskedrik (1625) og Jesu Kristi Testamente (1627).

Inger Jensdatter Sønberg.

Thy har ogsaa fostret betydelige Kvinder, og af dem skal særlig nævnes to - den ene Salmedigter og den anden Naturlæge. Førstnævnte, Inger Jensdatter Sønberg, var Datter af Sognepræsten i Visby-Heltborg. Udsprunget af en dyb aandelig Indleven i Bibelen skrev Inger Sønberg sin kristelige Andagtsbog "Sjælens daglige Røgoffer" (1710) med Undertitlen "Morgen- og Aftenbønner, Psalmer og Hjertesukke til hver Dag i Ugen, enfoldigen fremsat af Inger Jens-Daatter Sønberg".

Stil og Sprog er præget af hendes store Læremester Thomas Kingo og hendes norske Kollega, Dorthe Engelbretsdatter (Sjælens Sangoffer). Flere af Samtidens og Eftertidens lærde har omtalt hendes poetiske Frembringelser meget rosende. Gennem Sange og Bønner faar man et levende Indtryk af hendes fromme, gudhengivne Kristendom. Sangene er ordnet systematisk: Morgenbøn, Morgensang, Hjertesuk - derefter Aftenbøn, Aftensang og Hjertesuk. Der er Tilløb til meget

smukke Partier i hendes Naturskildring, men hun magter ikke rigtig at føre den igennem. Bogen fik Succes, saa den maatte genoptrykkes 1733, og endnu i 1763 omtaler Pontoppidan den i sin "Danske Atlas" som en kendt og skattet Andagtsbog. Den giver et godt Billede af Datidens kristelige Indstilling.

Stine Kudsk.

Den anden Kvinde, jeg vil nævne, er Stine Kudsk, hvis Navn endnu lever i Folkemunde. Hun var den sidste Naturlæge i en 200-aarig Række, stammende fra Vang og senere flyttende til Nors. Men det er en anden Historie. Stine Kudsk havde lært Naturlægekunsten af sin Mand, Niels Kudsk, der døde i Nors 1849. Man kan roligt sige, at med Stine Kudsk naaede Benbrudslægevirksomheden sit Højdepunkt. En medvirkende Aarsag til dette var naturligvis de lange Afstande til kyndige Læger og det Faatal af Læger, der var. Men fra alle Egne strømmede Patienter - særlig med Brud, Forstuvninger, forskellige Skader og mange andre Lidelser til Stine Kudsk's Sygestuer i Nors, og hun havde Held til at kurere de fleste, hvilket gav hende stort Ry. Helt fra Mors lod de sig køre til hende til Morsølægernes Ærgrelse. Det gik jo ikke af uden Modstand, især protesterede Læge Hennings (praktiserende i Thisted 1862-71), men Befolkningen holdt Haanden over Stine Kudsk. En medicinsk Professor, der besøgte Sygestuerne i Nors, erklærede, at han var fuldkommen tilfreds med Behandlingen af de tilskadekomne. Da Stine Kudsk døde i 1897, næsten 88 Aar gl., blev hun fulgt til Graven af en stor Menneskemængde. Mange i Følget kunde menneskeligt set takke hende, fordi de havde faaet deres Førlighed igen.

Naturlægen Stine Kudsk i Nors var en klog og energisk Bondekone. Hun var for sin Virksomhed meget anset paa Egnen.

Jacob Langebeck blev født 1710 i Skjoldborg Præstegaard og naaede ved Flid og Dygtighed frem til de største Poster inden for dansk Historieforskning.

Jacob Langebek.

Stifteren af dansk historisk Kildeforskning, Jacob Langebek, var ogsaa født i Thy, og da hans Indsats er ganske ud over det almindelige, bør han ogsaa nævnes her. Han fødtes 1710 i Skjoldborg Præstegaard, hvor Faderen, Frederik Langebek, var blevet Sognepræst i 1703. Allerede i sine tidligste Barndomsaar fattede Jacob Langebek stor Interesse for alt vedrørende vort Lands Historie. Faderen havde tidligt vakt hans Forstaaelse ved at fortælle om de gamle Kirker og deres sjældne Mindesmærker. Og Thy er jo som faa Egne i Danmark berømt for sine sjældne Oldtidsmindesmærker. Efter en Overgang at have modtaget Undervisning i Nykøbing rejste han til København for at fortsætte Studierne. Han opnaaede et smukt Resultat ved den teologiske Attestats 1732. Men hans Hu stod ikke til at gaa ind i Kirkens Tjeneste. Skønt kæmpende mod daarlige økonomiske Kaar lykkedes det ham ved Selvstudium at lære sig Engelsk og Tysk og erhverve sig yderligere Kundskaber, der kom hans historiske Forskning til Gode. Hans Forbindelse med Fr. Rostgaard skaffede ham adskillige Velyndere, og i 1735 modtog han Udnævnelsen til Underbibliotekar ved det kgl. Bibliotek. Her traadte han i nært Forhold til Professor, Gehejmearkivar og Overbibliotekar ved det kgl. Bibliotek Hans Gram, hvis Velvilje han vandt ved Udgivelsen af "Kristnisaga" - en Oversættelse fra Islandsk. I Fortalen fortæller han om sine Barndoms- og Ungdomsmaal, hvor Lysten til Historieforskningen opstod. Fortalen er endvidere en Hyldest til de historiske Minder i Thy.

I 1745 stiftede han: Det kgl. danske Selskab for Fædrelandets Historie, som i Løbet af faa Aar fik en smuk Position i Folket. Dets Medlemsskrift blev: *Danske Magazin*, og det er en Kendsgerning, at Eftertiden har nydt godt af dette store Samlerarbejde. Da Hans Gram døde 1748, udnævntes Jacob Langebek til Gehejmearkivar - en Stilling han røgtede med stor Dygtighed. Under Struense-Tiden 1770-72 følte Jacob Langebek sig nedtrykt, fordi med Struense indførtes adskilligt udansk, og det blev for meget for Langebek. Han gav i 3 Digte sin Harmeluft overfor "Tyskeriet". Men størst Fortjeneste har Langebek indlagt sig ved Udgivelse af: *Scriptores rerum Danicarum* (4 Bind), idet de vakte stor Opmærksomhed blandt Tidens Historikere, og Kongen blev saa begejstret, at han overrakte Langebek Guldmedaljen. Værket indeholder en Række historiske Kildeskrifter, hidtil utrykte. Værket blev senere viderearbejdet af Suhm efter samme Retningslinier. Langebek døde i 1775. Han var grunddansk af Væsen, en maalbevidst og utrættelig Natur, som udrettede store Ting til Gavn for vort Land.

Niels Ebbesen Aagaard.

Mens vi er inde paa Historieforskningen, er det værd at nævne tre Mænd, som har udarbejdet lokalhistoriske Skrifter om Thy. Den første er Niels Ebbesen Aagaard (1664-1718), Rektor ved Thisted Latinskole 1689-1703. Paa Borchs Kollegium udgav han tre Disputatser "Thya illustranda" (1711-13) - bemærkelsesværdig derved, at det er en af de tidligste Monografier over en dansk Lokalitet. Disputatserne er skrevet paa Latin, men findes oversat i Historisk Aarborg for Thy og Han Herred 1928 ved Dr. West.

Knud Aagaard.

Den anden er Præsten Knud Aagaard, Kapellan i Thisted 1798-99 og Sognepræst i Skjoldborg og Kallerup 1799-1806. Denne udgav i 1802 en "Beskrivelse over Thy", og det er værd at lægge Mærke til hans skarpe Iagttagelsesevne og hurtige Indføling med hele Kulturlivet heroppe. Denne Beskrivelse vakte behørig Opsigt og var med til at gøre Eggen kendt viden om. Senere udgav samme Forfatter, da han blev Præst i Agerskov, en "Beskrivelse over Tørning Lehn" (1815). I Tilslutning til Thybeskrivelsen bør man læse Knud Aagaards Afhandling "Et Par Ord om Fattigvæsenet paa Landet -", der blev trykt i Tidsskriftet "Iris og Hebe" 1804 III 73-92. Heri faar man et levende Indtryk af Knud Aagaards varme Interesse for de sociale Vanskeligheder paa Landet, der dengang var en truende Faktor. Han foreslog rationel Husflid og Hjemmeindustri til Klaring af Problemet.

Nærværende Beskrivelse over Thy og Han Herred er saaledes en længe ventet Afløsning for Knud Aagaards Beskrivelse, som unægtelig maa siges at have overlevet sig selv, hvad Aktualitet angaar, medens den som lokalhistorisk Kilde stadig har sin store Interesse.

C. Djørup.

I Sandhedens Interesse maa dog tilføjes, at der ganske vist i 1842 udkom en ny Beskrivelse over Thisted Amt af Provst C. Djørup, der paa det Tidspunkt var Sognepræst i Klim, Torup og Vust, men denne Beskrivelse maa betragtes som et specielt agrarhistorisk-økonomisk Værk, udgivet paa Foranledning af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. Arbejdet var oprindeligt overdraget Pastor J. V. Steenstrup i Hillerslev-Kaastrup (Fader til Naturforskeren Japetus Steenstrup), men da han 1835 forflyttedes til Himmerland, blev Opgaven overdraget til Djørup, der løste den paa en smuk Maade og vandt stor Anerkendelse for de nøjagtige Oplysninger og for det store Materiale, bl. a. om Udskiftningen, Udparcelleringen og de gamle Dyrkningsmetoder. Det kan faa megen Betydning at have dette fuldstændige Materiale til Belysning af Datidens Landbrugsforhold. Foruden disse maaske noget tørre Kendsgerninger findes ogsaa Skildringer af Kulturlivet i Thy og Han Herred.

Provst Djørup var i Aarene 1832-41 Sognepræst i Hassing-Villerslev, flyttede derpaa til Klim, Torup og Vust, hvor han i 1842 tillige blev Provst. 1851 udnævntes han til Sognepræst i Hjørring, hvor han forblev til 1863, men endnu en Gang skiftede han Opholdssted, idet han dette Aar blev Sognepræst i Karlebo, Nordsjælland, og senere Provst for Vennebjerg og Horne Herreder. Gennem sin Hustru, Kirstine Holst, blev C. Djørup beslægtet med Familien Steenstrup (med de ansete Videnskabsmænd Japetus og Johs. Steenstrup) og Brygger Jacobsen, Carlsberg. Endvidere blev han beslægtet med Amtmand Faye, hvis Virke senere skal beskrives.

Japetus Steenstrup.

*Japetus Steenstrup ved sit Arbejdsbord
(Det kgl. Bibliotek).*

Naturforskeren Japetus Steenstrup fortjener ogsaa Omtale i denne Bog. Han var Søn af Sognepræst Johs. Vogelius Steenstrup i Vang, hvor Japetus Steenstrup fødtes 1813. Allerede fra sine tidligste Barndomsaar havde han elsket det frie Naturliv og fik herved naturhistorisk Interesse. Han bliver Student i Aalborg 1832 og rejser derefter til København for at studere Naturhistorie, men maatte afbryde sit Studium paa Grund af økonomiske Vanskeligheder. I disse Aar opholder han sig i Thy, læser med sine yngre Brødre og benytter Tiden til naturhistoriske Studier og Indsamlinger, ikke mindst af Kridt- og Kalkstensaflejringer, som Thy er rig paa. 1835 begynder han paa det medicinske Studium, men følger stadig Forelæsningerne i Naturhistorie, og kort efter helliger han sig helt de sidste. 1837 opnaar han ved sin enestaaende Dygtighed og Flid 2 Prisbelønninger - endda Guldmedalje for en Besvarelse af Universitetets Prisopgave om: Forskellen mellem Fuglenes Træk og Fiskenes Vandringer. 1846 udnævntes han til Professor i Zoologi paa Grund af sin store Indsigt - man havde simpelthen

ingen større Kapacitet paa dette Omraade. Man fortæller, at Darwins specielle Bekymring var den, at Japetus Steenstrup ikke vilde anerkende hans Teori. Og rigtigt er det i hvert Fald, at han nød almindelig europæisk Anerkendelse blandt alle Videnskabsmænd. Han fik ogsaa stor Betydning for den nye arkæologiske Videnskab, navnlig paa Felter, hvor de to Videnskaber mødes - ved Undersøgelse af Køkkenmøddinger og Forsteningsforskningen. Steenstrups Personlighed var baade energisk og inciterende, og han har erhvervet sig en smuk Plads i Historien. Han døde 1897.

Amtmand Faye.

En Mand, der ikke maa glemmes i dette Værk, er Amtmand Gerhard Faye, der fra 1805 til 1845 lagde Grunden til den rige Udvikling, der kendetegnede disse Aar. Skønt norsk af Fødsel følte han sig helt Dansk og voksede i sjælden Grad sammen med Befolkningen, saa Sorgen var stor, da han døde i 1845. En virksom Mand, der anlagde gode Veje, ordnede Kystmilitserne under 7 Aars Krigen med England, og alle under Krigen indtrufne Bryderier med Afsendelse af Forsyninger til Norge, saa Faye ikke uvittigt kunde betegne sig som Spækhøker, Slagter og General. Nyordningen af Strandingsvæsen og Fattigvæsenet tog megen Tid, ligesom han interesserede sig levende for Skolevæsenets Udvikling efter Skoleloven af 1814, endvidere oprettede han det første Bibliotek i Thisted og udvidede det primitive Sygehus.

Desuden virkede Faye utrætteligt for Plantningssagen og Landbruget. Plantagen i Thisted blev jo anlagt efter hans Initiativ, ligesom hele Spørgsmaalet om Klitternes Beplantning blev paabegyndt. Som en Kuriositet kan nævnes, at Faye var den første i Thy, der avlede Kartofler i aaben Mark, og paa mange andre Omraader var han Foregangsmand. Alt i alt faar man Billedet af en virksom og samfundsnyttig Mand - han var end ogsaa Forfatter til baade Skuespil og Digte, der røber baade Talent og kunstnerisk Evne. Vi maa mindes ham som en af dem, der var med til at genrejse

Paa Thisted gamle Kirkegaard findes en ejendommelig Gravhøj, der gemmer Støvet af de Medlemmer af Slægten Faye, som havde deres Virkeplads i Thy. (H. Berthing fot.)

Den kloge og initiativrige Gerhard Faye var Amtmand i Thisted 1805-1845, og han øvede en Indsats, der for stedse vil bevare hans Navn i Egnens Historie.

Danmarks Hus efter Nederlagets Aar og dermed lægge den Grundvold, hvorpaa Nutidens Danmark bygger.

Provst Sonne.

Provst Hans Christian Sonne, Stifter af Danmarks første Brugsforening.

Thisted fik ogsaa Held til at blive Foregangsby med Hensyn til Brugsforeninger, idet den fik Danmarks første i 1866. Det skyldtes Provst Sonnes udprægede sociale Interesse forenet med sin praktiske Sans. Han optog som sin Opgave at højne Byens Arbejderklasse ved bl. a. at samle dem til Møder Søndag Aften, og her fremlagde han Idéen om at skabe en Arbejderforening, hvilket der var stor Stemning for. Den stiftedes 1866 og havde som Forbillede engelske Indkøbsforeninger. Siden gav denne Brugsforening Anledning til, at hele Spørgsmaalet Andelsbevægelsen blev taget op, og dets frodige Resultat i Brugsforeninger, Mejerier og Slagterier ses overalt i vort Land. Provst Sonne var Sognepræst i Thisted fra 1864-75. En Buste af Provst Sonne, rejst i Viby 1906, flyttedes 1941 til Thisted, hvor den er anbragt ud for det Sted, hvor den første Forretning var beliggende.

Emanuel Henningsen.

Han Herred har haft en Forfatter mere, hvis Omtale heller ikke maa glemmes. Det er Emanuel Henningsen. Han blev i 1870 Lærer i Husby ved Fjerritslev og forblev her til 1883. Desværre taalte han daarligt det barske Klima, og 3 Aar efter hans Ankomst til sit nye Embede døde han af Lungetuberkulose - kun 42 Aar gl. Men han naaede i den forholdsvis korte Tid at faa skrevet adskilligt udmærket Litteratur. Debuten blev aabnet i "Børnenes Jul" (1872), men sit Gennembrud som skattet Forfatter naaede han med Udsendelsen af "Trolldhøjen". Senere fulgte "Fortællinger" 1878, "Fra Laaland" 1880, "Fra Jylland" 1881 og "Bygevejr" 1884. Hans Stil er folkelig, bredt skildrende i djærve og muntre Vendinger, saa hans Bøger fik efterhaanden en stor Læsekreds.

Hans sidste Arbejde "En Nat i Diligencen" (1885) skildrer en Tur med Mark Twain i en forrygende Snestorm, og den er karakteristisk ved sin barokke Form for Munterhed.

Naar kendte og navnkundige Mænd og Kvinder i Thy og Han Herred skal nævnes, saa kunde der sikkert være adskilligt flere, der fortjener at omtales, men alt maa jo begrænses. Der er sikkert mange, som gjorde en Indsats til Gavn for deres Landsdel og vort Fædreland i det skjulte, og de maa ikke glemmes, thi de har maaske endnu stærkere beredt Jordbunden for den Udvikling, der kom. Jeg har valgt at omtale afdøde Personligheder - de levendes Historie skrives endnu.

LITTERATURHENVISNING:

- Georg Christensen: J. P. Jacobsen (1910).
Anna Lenck: J. P. Jacobsen paa Grundlag af efterladte Papirer.
Vilh. Andersen: Litteraturbilleder (1907).
Brøcker: Dansk biografisk Lexikon.
Originale Breve og Papirer paa Det Kgl. Bibliotek.
F. Linderberg: Kristen Kold.
Frederik Nygaard: Kristen Kold.
Blade i Mindekransen, v. Klaus Berntsen.
Andreas Austlid: Kristen Kold.
Vilh. Birkedal: Personlige Oplevelser. Thisted Amts Avis 1837.
Min Mindebog I og II (Skjoldborg).
Fr. Birkedahl-Barfod: Malthe C. Bruun.
K. L. Rahbek: Om M. C. Bruun som Dramaturg (1827).
Peder Friis: Digte og Udkast af Jørgen Friis (1752).
Wibergs Præstehistorie.
Pontoppidan: Danske Atlas (1769).
K. Mortensen: Studier over dansk Versbygning.
Jørgen Lundbye: En kvindelig Salmedigter fra det 17. Aarh.
Thisted Amts Hist. Aarbog 1938: Wolf: Præsten Jens Andersen Sønberg i Wisbye.
Inger Jensdatter Sønberg: Sjælens Røgoffer (1733).
Carøe: Folkekirurger i Thy.
Jens Møller: Etatsraad og Geheime-Arkivar Jacob Langebeks Levned (1819).
Uddrag af Breve fra Hans Gram.
Beskrivelse over Thy (1802).
Thya illustranda.
Slægten Djørup.
Aug. F. Schmidt: Provst C. Djørup.
Th. Amts Hist. Aarbog 1940.
Chr. Lütgen: Japetus Steenstrup.
Heilskov: Mindeblade om Gerh. Faye (1925).

(Kilde: Landet mod Nordvest bd. 2, side 239-256).